

A hun-magyar ősvallás hármás lelki értékmeghatározója

A hun-magyar ősvallásban, hasonlóan más ókori lovasműveltségű népek vallásához, három szorosan egymásba kapcsolódó lelki érték játszott meghatározó szerepet: az égbolthoz kötődő istenfogalom, a világfa jelképes rendezőelve és a táltos földi és földöntúli világot összekötő tevékenysége.

A három lelki érték mindegyike szintén három belső lelki és jelképes összetevőt fejezett ki:

- az égbolthoz kötődő istenfogalomban megnyilvánult az Isten világosságot és életet (nappali ég), sötétséget és halált (éjszakai ég), átváltozást és újjászületést (hajnali és alkonyati ég) teremtő képessége (lelki szinten: az élet-halál-újjászületés örökös körforgásának a misztériuma),

- a világfa jelképes rendezőelve összekötötte az égi, a földi és a földalatti világot (lelki szinten: a tudatot, a személyes tudatalattot és a közösségi tudatalattot),

- a táltos tevékenysége pedig kifejezte az ember kapcsolatteremtő képességét az égi, földi és földalatti világ között (lelki szinten: a tudat, a személyes tudatalatt és a közösségi tudatalatt között).

1. ISTEN, AZ ÉG URA

Az első hun szó, amelyet a kínai krónikák feljegyeztek Kr. e. a 2. században, az Istent jelentő Tengri szó volt. Vallástörténetileg ennél szebb kezdetet egy nép történelmi szereplésében el sem lehetne képzelni, nemcsak a hunok, de a magyarok számára sem, mivel a magyar Isten szó *ten* tagja a *Tengriből* alakult ki: a (g) ri ótörök szóvég elmaradt, majd a *ten* szótag elé az *ős* jelző került, és így alakult ki a magyar *Ős-ten*, *Ősten*, *Üsten*, *Isten* szavunk.

A közös hun-magyar Isten szó, a közös hun-magyar ősvallás értékeket is feltételez és szinte transzcendens összekapcsolását jelenti a hun és magyar nép szellemi és kulturális hagyományainak.

A kínai krónikák szerint a hunok a napot és a holdat imádták, és áldozatot mutattak be a kilenc ég Istenének és szellemének. A kínaiak azonban félreértették a hun Világfa jelentését, amely összekötő a Földet az Égbolt (Tengri) világával, amelynek kilenc ágán kilenc jelképes égi szint, kilenc égi birodalom helyezkedik el.

A világfa csúcsa felnyúlik Tengrihez, az Isten birodalmába, és a legfelső ágán található a nap és a hold. A magyar ősvallásban hasonló szerkezetű világfa létezik, amelynek jelképrendszerét legendáink és népmeséink átmentették a jelen-

korba. Régészeti és vallástörténeti kutatások szerint (*Jean-Paul Roux*) a szkíták vallása már ugyanezekre az értékekre épült. Ez azt jelenti, hogy **a szkíta-hun-magyar és a rokon lovasműveltségű avar, türk és ujjur ősvallások közös gyökere-rű istenhithez vezethetők vissza.**

A hunok az Isten fogalmát az égbolt változó, világosságot és sötétséget kifejező jelképrendszeréhez kötötték. A ciklusosan változó égbolt szimbolikai jelentése a hun-magyar istenfogalom három megnyilvánulási formáját alakította ki:

- a világos, kék ég Kők Tengrit, Isten nappali megnyilvánulási formáját jelképezte (a hun kők szó a magyarban kékre változott).
- a sötét, éjszakai ég, Kara Tengrit (kara sötétet, feketét jelentett) Isten éjszakai megnyilvánulási formáját fejezte ki.
- az ég világosságot és sötétséget kiegyenlítő hajnali és alkonyati változása határozta meg Isten harmóniát és újjászületést kifejező jelentését.

Az égbolt változásához kötődő istenfogalom három megnyilvánulási formája tökéletesen megfelel a harmóniát létrehozó jelképes értelmezés dinamikus modelljének:

- pozitív jelentés: Kők Tengri, az Isten nappali megnyilvánulási formája,
- negatív jelentés: Kara Tengri, az Isten éjszakai megnyilvánulási formája,
- harmóniajelentés: az Isten hajnali és alkonyi átváltozást, újjászületést biztosító formája.

A kínai krónikáknak köszönhetően az Isten nappali és éjszakai megnyilvánulási formájának az elnevezése mellett ismerjük az Isten hajnali és alkonyi átváltozást és újjászületést biztosító hun elnevezését is. A kínai krónikák szerint a hunoknak és az őket követő lovasműveltségű népeknek volt egy nagy tiszteletben tartott szent hegye, az Altáj-hegység keleti vonulatában, ahol áldozatot mutattak be Bor Tengrinek, a Föld és az Újjászületés Istenének. A *bor* ősi hun szó, jelentése átváltozás és újjászületés, a hajnali és az alkonyati ég szürkésfehér-ezüstös színére utalt. *Bor Tengri* jelentése tehát az égbolt hajnali és alkonyati átváltozását (újjászületését) fejezte ki. Bor Tengri fogalma jelenti azt az átváltozás képességét, amely meghatározta az újjászületést, a hajnali és az alkonyati kiegyenlítő átváltozást, vagyis a harmónia megvalósulását. A magyar nyelv a *bor* szót megőrizte, de jelentését megváltoztatta és a szőlőléből újjászületett borhoz kötötte. Őseink az átváltozott, megerjedt szőlőlevet, a bor szóval írták le. A fehéresen habzó, forrásban lévő szőlőlé végül is újjászületett, új itallá változott, és ezt az átváltozást a bor szavunk Bor Tengrihez kapcsolódó transzcendens jelentésével a mai napig megőrizte.

A hunok és a magyarok istenfogalma valójában egy olyan hármas jelentésű transzcendens értéket képez, amely érdekes módon, világosabban és szimbolikailag jelentőségtelegebben kifejezi a kereszténység Szentháromság-fogalmát (egy Isten van három személyben), mint a keresztény magyarázat dogmája. Ősvallásunk istenfogalma a fény, a sötétség és az újjászületés, az élet, a halál és a feltámadás misztériumának örökkévalóságot kifejező tökéletes harmóniája fogalma.

Az égbolt jelentéséhez kötődő istenfogalmat természetesen nem úgy kell értelmeznünk, hogy az őseink az égboltot tisztelték Istenként, hanem az örökösen változó, ciklikusan újjászülető égbolt jelképezte azokat a lelki és földöntúli erőket, amelyek az Istent jelentették számukra.

Tengri, az Egek Ura jelképes megjelenítése

A hun-magyar ősvallás az ég jelentéséhez kötődő Istenfogalmat nem jelenítette meg emberként, emberképpel, mint a más korabeli vallások tették (kínaiak, perzsák, indiaiak, egyiptomiak, görögök). Az Istent, az Egek Urának nevezték és csak az ég meghatározó jelképeit, a napot, a holdat, a csillagokat, a fényt, a világosságot és a *“nap madarait”*, a sólymokat és a sasokat tartották méltónak az Isten szimbolikai értékeinek a felidézésére. Úgy tartották, hogy *„az Isten mindenütt jelen van a térben és időben, ezért Ödtengrinek is nevezték, vagyis az idő Istenének (öd, hun szó, jelentése idő), aki uralja az időt, a nappalokat és az éjszakákat”*. (Jean-Paul Roux)

Nap

A fényt az Isten egyik alaptulajdonsága megnyilvánulásának tekintették, amely a Nap fényén keresztül jelképezi Isten fényt természetét. A Nap természetesen elsősorban *Kök Tengri*, Isten nappali megnyilvánulásának szimbolikai jelentését fejezte ki. **A hunok saját magukat a Nap Népeinek nevezték**, amelyet a kutatás megerősít, mert a hun népnév a napot jelentő *gun* szóból alakult ki.

Hold

A Hold *Kara Tengrit*, Isten éjszakai megnyilvánulási formáját jelképezte, amelynek változó fázisainak nagy jelentőséget tulajdonítottak. A hunok minden fontos vállalkozásukat újhold idejére tették, újholdkor házasodtak, újholdkor kötötték meg fontos szerződéseiket, újholdkor indultak hadjáratra, mert úgy tartották, hogy a növekvő holdnak megerősítő, energiát adó hatása van.

Esthajnalcsillag

Az újjászületés transzcendens fogalmát, *Bor Tengri* hajnali és alkonyati egét az Esthajnalcsillag (Vénusz) jelképezte, amelyet Érdnek, Vitéznek, Hósnak és Vezérnek is neveztek, mert amikor megjelent a hajnali égen, a jeladására eltűntek a csillagok, az alkonyodó estben pedig mintegy jeladásra ismét előtűntek.

„Magyarok Istene”

A lovaskultúrájú népek természetesen nagyon jól tudták, hogy kínai és perzsa szomszédaik milyen formában személyesítik meg isteneiket, amelyet az égbolt jelképrendszeréhez kötődő istenfogalmukkal nemcsak, hogy nem fogadtak el, de az emberként megszemélyesített isteneket sem tartották méltónak Isten misztériumának méltó kifejezésére. A szomszédos népektől élesen megkülönböztetett *Isténfogalmukat* sajátjuknak tekintették, és mint népük kizárólagos Istenéről beszéltek róla: *“Hunok Istene”, “Törökök Istene”, “Avarok Istene”, “Ujgurok Istene”, “Magyarok Istene”*.

Az ősi magyar istenfogalom ugyanúgy az egyistenhitet fejezte ki, mint a kereszténység istenfogalma, de az égbolt misztériumához kötődő jelképrendszerével elvontabb, titokzatosabb és rejtélyesebb volt, mint a kereszténység megszemélyesített istenfogalma.

Bor-dogasszony: Boldogasszony

A hun-magyar ősvallás Boldogasszony-fogalma az őskor Ósanya-tiszteletéből alakult ki, hosszú évezredek során. Vallástörténeti kutatások szerint az Ósanya-tisztelet megelőzte az Ósanya-tiszteletet, amelyből a későbbiek folyamán az erősen férfiközpontú istenkép kialakult. A hun-magyar ősvallásban a Boldogasszony rendkívül nagy tiszteletnek örvendett. Minden bizonnyal Bor-Tengri újjászületést meghatározó isteni megnyilvánulási formájához van köze. Erre utal a Boldogasszony elnevezés, aminek ősi alakja *Bor-dogasszony*, vagy *Bor-Tengriasszony* lehetett (a tengri szó összevont hangzással doggá alakult át). A bor jelző mindenképpen a változás, az újjászületés misztériumát fejezte ki a bor-dog (bol-dog) szó összetételben. (Az ősvallás Boldogasszony jelentését fejezi ki a székelyek *Babba Mária* fogalma is.)

A Boldogasszony tiszteletét az ősvallás üldözőinek sem sikerült megszüntetniük, és ezért ősi vallási jelentését a Szűz Mária tiszteletéhez kapcsolták. Az Egek Ura, az Isten magyar elnevezéséhez, az ősi istenfogalomhoz szintén állhatatosan ragaszkodott a magyar lélek, és a legfelsőbb transzcendens lényt nem a térítő papok által erőltetett Deus-nak, hanem továbbra is magyarul, *Istennek* nevezte.

Isten és Boldogasszony fogalmunk a magyar ősvallás legfontosabb hitértékeit idézik fel, amelyekben benne van őseink állhatatos hite, hűsége, magyarsága és a szenvedésekkel és üldöztetésekkel szembeni kitartása.

Szelleme

Az égbolthoz kötődő istenfogalom az egyistenhitet jelentette, amely nem zárta ki a szelleme és más transzcendens lények tiszteletét, mint ahogy a kereszténységben sem mond ellen az Egyisten dogmájának az arkangyalok, angyalok, túlvilági szentek, sőt gonosz szellemű ördögök létének az elfogadása.

Ősök szellemei:

Különös tiszteletben tartották a családi ősök szellemeit, akikről naponta megemlékeztek áldozataik során, a dicső fejedelmek, hős vitézek és a nagy tudású táltosok szellemeit, akik védelmet nyújthattak baj és baleset esetén. A család a lakóhelyén az ősök szellemeinek szentélyt állított, amelyre az étkezések alkalmával az ételeket helyezték el, kérve megszentelő áldásukat.

Hely szelleme:

Az ősi felfogás szerint, a földnek, hegyeknek, folyóknak, erdőknek, mezőknek, legelőknek és megművelt területeknek tulajdonos szellemei vannak, akiket fontos tiszteletben tartani és áldozatbemutatókkal jóindulatukat elnyerni. Több helyen Ázsiában a *“tulajdonos szellemek”* tisztelete még erősen él (Mongólia, Tibet, Thai-föld, Kambodzsa, Burma, Laosz), és szentélyüknél áldozatot mutatnak be a tiszteletükre.

Helység szelleme:

A hely szellemeitől megkülönböztették a lakóhely szellemét, akinek a lakótér központi helyén egy szentélyt állítottak, de a leggyakrabban az ősök szentélye képezte *“lakóhelyéül”* kijelölt szentélyt. Az étkezések alkalmával, az ételek egy részét feltették a szentélyre, az ősök szellemei mellett kérték a hely szellemének az áldását is, majd az ételeket csendben, nagy tisztelettel elfogyasztották. Az étkezést az ősök szellemeivel és a hely szellemével való közös áldozásnak tekintették. *“A magyar ember nem beszél evés közben”* - mondásnak a gyökerei feltehetően az áldozati ételeknek tiszteletteljes elfogyasztását idézi fel.

Tündérek és a természet szellemei:

A tündérek a természetben élő, átváltozásra képes szellemek voltak, akik néha láthatatlanul, néha gyönyörűséges repülő leányalakban jelentek meg. A magyar népmesék megőrizték emléküket.

Az Afganisztán és Pakisztán határán elterülő *Hunza-völgyben* élő *gozsarok*, akik a fehér hunok leszármazottainak tartják magukat, a mai napig megtartották tündérhitüket, és a tündéreknak gyakori ételáldozatokat mutatnak be. A tündérek mellett a természetben más szellemeknek a létezését is elfogadják. Hitük szerint a hegyeknek, vizeknek, erdőknek, fáknek, növényeknek, sőt az állatoknak is vannak különleges szellemeik.

Ártó szellemek:

A szellemek lehettek jóindulatúak, de lehettek kevésbé jóindulatúak is, ezért volt szükséges áldozatokkal a jóindulatukat biztosítani. Voltak olyan szellemek is, akik bizonyos esetekben ártó szellemként viselkedtek. Ártalmas tevékenységük ellensúlyozására különleges szertartásokat végeztek, védő *“amulett”* tárgyakat, ékszereket, ruhákat hordtak. **Ipolyi Arnold** szerint a magyar ősvallásban az ártó szellemek között volt a fene, az ármány, a nyavalya, a guta, az ördög, a mirigy, a banya, a láz. Mindezen szellemek felett azonban ott volt magasan Tengri, az Egek Ura, aki a szellemek ura is volt egyúttal.

A vallásosság megnyilvánulása: ünnepek

Az ősmagyar hitben a vallásosság megnyilvánulása nem kötődött templomokhoz, különleges épületekhez, “parancsolatokhoz”, a vallásosság szorosan beleszővődött a hétköznapi életébe, a mindennapi tevékenységekbe. A vallásosság a családi élet elválaszthatatlan része volt. Az emberek Isten nevében keltek, kérve áldását az elkövetkező napra, Isten nevében kezdték el szokásos, mindennapi tevékenységüket, Isten áldását kérték étkezéseik során, és Isten áldását kérve tértek nyugovóra.

A közösség vallásos ünepeit (valójában minden ünnep vallásos ünnep volt) a nagycsalád, a törzs összejövetele alkalmával “Isten sátrában”, a szabad ég alatt, a természet ölen tartották, transzcendens értékeket felidéző térségek közelében: források, folyók, vizek mellett, ligetekben, erdei tisztásokon, dombokon, magaslatokon. A táltos elkészítette az áldozati ételt, szertartásosan felajánlotta Istennek, a Boldogasszonynak és az ősök szellemeinek, majd a résztvevők nagy tisztelettel, szinte imádkozva, elfogyasztották – lelkileg megerősödve a transzcendens erők által megáldott étel megszentelő hatásától.

A közösség évközi ünnepeit az évszakok változásához és a nyári, majd a téli szállásokra való költözésekhez kötötték.

– A nyári napforduló idején (június 21-25) *Kök Tengri* tiszteletére rendeztek nagy ünnepséget, amelyet a hunok *Kök Csongnak*, neveztek (jelentése: A világos kék ég hatalmasságának ünnepe).

– A téli napforduló idején (december 21-25) *Kara Tengri* és az újjászületést jelentő *Bor Tengri* tiszteletére rendeztek nagy ünnepeket, amelyet a hunok *Kara Csongnak* hívtak (jelentése: az átváltozó sötét ég hatalmasságának az ünnepe). A magyar karácsony szavunk visszavezethető a Kara Csong ünnepének ősi értékrendjéhez.

Az ünnepek áldozatbemutatással kezdődtek, majd versenyekkel, viadalokkal, solymászattal és jétékkel folytatódtak. Népszerűek voltak az állatviadalok: kos kos ellen, bika bika ellen, de emberek és állatok, emberek és emberek közti viadalokat is szerveztek. A legkedveltebb versenyek a lóversenyek, a lóüggyességi versenyek és a lovasíjász célbalövő versenyek voltak. A lovasíjászok előre, oldalt és hátrafelé íjazva adták le lövéseiket, szórén megülve a sebesen vágató lovakat. Az ünnepek legizgalmasabb játéka a kökbörü volt, amelyet a legügyesebb lovas vitézek játszottak. Vágató lovakon hatalmas küzdelmet folytattak egy kecsketetem birtoklásáért, viaskodva egymással, egymás kezéből kitépve a tetemet. A győztes az lett, aki a tetemet a többiek elől el tudta vinni, és a fejedelem előtt egy virágokból kiképzett körbe helyezte. A buzkasinak is nevezett kökbörüt még ma is játszzák Közép-Ázsiában a kirgizek, kazakok, üzbegek és türkmének

Az ünnepek befejező szertartásaként két hatalmas máglyát gyújtottak, megfelelő távolságra egymástól, és az így kiképzett “tűzkapun” kellett áthaladnia az ünnep minden résztvevőjének, állataikkal együtt. Ez a szertartás a megtisztulási szertartás volt.

2. VILÁGFA

Az ősi kultúrákban a magasra növény fa jelképezte a föld ég felé törő életerőit, a földi élet Isten közelségébe törekvő vágyait és megnyilvánulásait. Mélyre nyúló gyökereivel viszont a földalatti világgal való kapcsolatokat idézte fel. A fa törzsével, ágaival, gyökereivel, az égi, a földi, a földalatti világgal való kapcsolatalakítás lehetőségének jelképes értékévé vált. A fa jelképes jelentésében a lovaskultúrák népei a világmindenség isteni rendezési elvét látták, amelyet világfának, vagy életfának neveztek.

A Világfa rendezőelve

A világfa a közép-ázsiai lovasnépek ősvallásának legalapvetőbb, rendszerezési formája, ugyanúgy kifejezte az ősi hun-magyar hit rendjét, mint jelképrendszerének szerkezeti felépítését. Igazi csoda, hogy a kereszténység felvétele után a magyar ősvallás egyik legfontosabb vallási jelképe több mint ezer éven át fennmaradt a magyar nép emlékezetében. Néprajzkutatók szerint a táltoshit világfáját a következőképpen írták le a 20. század elején, a régi mondákat ismerő öregek:

„Van a világon egy csudálatos nagy fa, amelynek kilenc elhajló ága van, mindenik egy-egy erdővel vetekszik. Ha elkezdenek kavarogni, gombolyogni, onnan támad a szél. Olyan csodálatosan nagy fa ez, hogy nemcsak a hold jár el az ágai között, hanem a nap is. De ezt a fát csak az leli meg, hogy hol van, merre van, aki foggal született, oszt kilenc álló esztendeig nem vesz a szájába a tejnél egyebet. Az meg tudnivaló, hogy a táltos az ilyen. Mert ez a csudálatos nagy fa olyan helyen nőtt, hogy csak az ilyen tudományos férhet hozzá.” (Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága)

Hasonlóan csodálatos fák népmeséinkben és mondáinkban is megtalálhatók. Több változatban az *“égigérő tetejetlen fa”* egy nagy hegyen van, a király udvarán áll (jelezve szakrális jellegét). A világfa felső ágán található a nap, a hold, a nap anyja és a hold anyja. A világfa képzete minden nagy kultúrában megtalálható, és az indoeurópai népek körében általánosan ismeretes. A magyar és indoeurópai népek mondái között találunk egy lényeges különbséget, ami a két fát élesen elválasztja egymástól. **A magyar fa csúcsán, vagy az ágai között égitestek vannak, nap, hold és csillagok. A napos-holdas székely zászló ezt jelentőségtesen kifejezi. Ez csak a székely-magyar mondákban, díszítőelemekben fordul elő, az indoeurópai népek körében ismeretlen. Ugyanezt a képzetet megtaláljuk viszont a közép-ázsiai lovasműveltségű népeknél, az ujugroknál, a kazakoknál, az üzbegeknel, a kirgizeknél, a türkméneknél és az anatóliai törököknél.**

Hasonló világfát ábrázolnak az áltáji török táltosdobok rajzai. A fa magaslaton áll, az egyik oldalán a napot, a másikon a holdat ábrázolják. A napos-holdas világfa képzete kétségtelenül igen régi alapszimbóluma a táltoshitű népeknek, és egész Közép-Ázsiában és Kelet-Ázsiában mindenütt ismert. Több mint 2000 éves hun sziklarajzokon már megjelenik a napos és a holdas világfa. **Az avarok szintén nagy jelentőséget tulajdonítottak a világfa jelképrendszerének.** Egy bá-

náti avar sírból került elő egy csonttégely, amelyen többek között kilencágú fa látható, a jobb oldalán a nappal, a bal oldalán a holddal. A lovaskultúrák hitvilágában a Világfa a föld közepéből nő ki, és a koronája az eget tarja fenn. Az ég fordított üsthöz hasonlóan borul a világra, és a világfa körül lassan forog. A világfát csak a táltos képes megmászni.

Egy ősi táltosének szerint:

*Kerek az ég sátra
ráborul a tájra,
Nagy Kékség,
Végtelenség,
Istenség.*

A világfa, ég és föld kapcsolata

A Kül Tegin és Bilge Kagán tetteit dicsérő orkoni türk sziklafeliratok szerint (az első írásos török nyelvemlék Kr. u. 730 körül) az ég és a föld teremtésével alakult ki a világmindenség. Az eget és földet két jelzővel különböztették meg. Az ég kök (kék vagy világos), a föld yagiz (sötét és barna).

A világfa az ég és a föld szimbolikáját nemcsak pontosan kifejezi, hanem még egy új dimenziót is ad az ég-föld tengelynek, a földi világ és a földalatti világ megkülönböztetésével.

Jobb- és balszárny: világosság és a sötétség körforgása

A világfa jelképrendszerének megértéséhez fontos megismerni a lovaskultúrák jobb- és balszárny, illetve világosság és sötétség ellentétes értékeinek jelképes nyelvezetét. Az ősi mondák és hagyományok szerint a világfa jobb oldali felső ágán található a nap, a baloldali felső ágán a hold. Nem véletlen, hogy a világosságot jelképező nap a jobboldalon foglal helyet, az éjszaka, a sötétség jelképe, a hold pedig a baloldalon. A közép-ázsiai lovaskultúrák mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak a rangsornak. Ebben elsősorban a jobb- és balszárny kapott fontos szimbolikus értelmet. **László Gyula** „*A honfoglaló magyar nép élete*” című munkájában kitűnő példákkal mutatta be a lovaskultúrák rendjét és rendezőelvét, amely ugyanúgy tartalmazza a jobb- és balszárny rangsorolását, mint a fehér és a fekete színek rangját, és az áldozati állat húsa felosztásának sorrendjét.

Az ősi török törzsszövetségben az egyik legfontosabb tudnivaló a törzseknek és a törzsekhez tartozó személyeknek a rangsora volt. A kánok székhelyén, a nagygyűléseken (kurultáj) vagy pedig a lakomákon minden résztvevőnek meg volt a meghatározott helye. Ezt a sorrendet a régi szokásjog alapján Oguz és Dzsingisz nagykánok írták elő, amelyet még a 20. század elején is szigorúan betartottak.

Az oguz törzsek nagygyűlésein a törzsek sátrainak elhelyezkedési rendjéről **Abulghazi Bakadur** összegyűjtötte a régi hagyományokat őrző írásos emlékeket. Valamennyi sátor ajtaja keletre nézett, és a sátrak sora jobb- és bal-

oldalon szárnyként csatlakozott a kán középen felvert sátrához. Valószínű, hogy Abulghazi ezt a rendszert nemcsak régi írásokból merítette (tehát például **Rasid-ed-Din** művéből), hanem felhasználta az élő népi jogszokást is. A rangsor politikai változások vagy uralkodócsaládok változása esetén felcserélődhetett, de ez a felcserélés nem lehetett önkényes, mindig meg kellett indokolni a hagyományból. A karakirgizeknél a családon belül, még ma is megvan ez a rend. Tehát nemcsak a lakomákon, a nagygyűléseken és nemcsak a törzsek között van szigorú rangsor, hanem a családtagok között is ez teremt rendet. Ha a nyári szálláson például együtt telepszik meg a nagycsalád feje a fiaival, akkor a rend a következő: 1. középen állnak a nagypapa sátrai, 2. a jobbszárnynon a nagyobbik fiú sátrai, 3. a balszárnynon a kisebbik fiú sátrai. Ha a nagycsalád vendégeket hív össze vagy gyűlést tart, a rokonság és vendégek sorrendjét az ősrégi hagyományok szerint állapítják meg.

Közép: 1. sátor: a nagycsalád fejének a lakása, ha meghal, a legkisebb fiú örökli a sátrat.

Jobbszárnny: 2. sátor: a nagycsalád fejének legidősebb fia, 3. sátor: a nagycsalád fejének legidősebb testvére, az elhunyt közös nagypapa sorban nagyobbik unokája, 4. sátor: a nagycsalád fejének sorban következő testvére. 5. sátor: a nagycsalád fejének második fia, 6. sátor: a nagycsalád szegény rokonai.

Balszárnny: 7. sátor: a nagycsalád fejének legkisebb fia, 8. sátor: a nagycsalád fejének sorban következő öccse, 9. sátor: a nagycsalád szegény rokonai, 10. sátor: a ménesre ügyelő rokonok, 11. sátor: a juhászé.

Néha hallatlan veszekedésekre került sor a meghívott családok között az ülésrend miatt. Ha nem sikerült a vitát eldönteni, akkor a mellőzötteknek gondolt család, mint a vendéglátók örökös ellensége hagyja el a lakomát vagy a gyűlést. A vitát döntőbírók döntenek el. A vitatkozók előadják érveiket. A hely ugyanis nem pillanatnyi gazdagságuk szerint illeti meg őket, hanem hagyományaik ereje alapján. Ilyen vitákban bontakozik ki a lovasműveltségű népek bámulatos történelemtudata. 600-700 évre visszamenőleg kell itt tisztázni a család ősnének hivatalát, amely az emlékezetük szerint Dzsingisz kán udvaráig is elérhet. A vitát is mindig az ősapák rangja dönti el, aszerint, hogy mi volt a család ősnének foglalkozása és helye Dzsingisz kán udvarában.

Ebből látszik, hogy egy-egy család nemcsak a maga leszármazását tartja emlékezetében, hanem szinte az egész nép történelmét. Ez azt is jelenti, hogy ha a IX. században Álmos és Árpád fejedelmet Atilla leszármazottjának tekintették, akkor vissza is tudták vezetni a generációs vonalat Álmostól Atilláig. Az Árpádház Atillától való származása, tehát az egymást követő generációk pontos ismeretére épült.

Az ünnepi lakomákon a húst is a családon belüli szigorú rangsor alapján osztják fel. Aszerint, hogy kinek milyen hely jár, kapja meg ki-ki a neki járó részt az áldozati juhból vagy lóból. A karakirgizeknél például a következőképpen osztják meg a családban az állat húsa: az első hely: csípőcsont, tompor, három borda, farkzsír; belső részek, fej. Ha lovat ölnek, akkor hátgerinc. Második hely: ugyanez, csak fej nélkül. 3-4. hely: csülkök, két borda, belső részek, farkok. 5-6. hely: felső comb. 7-8. hely: lapocka. 9-10. hely: mellső felső comb. 11-12.

hely: alsó lábszár. A menynek vagy vőnek az oldal, lányoknak a farokcsont, az asszonyoknak a belek és a gyomor jut. A nyak és a hátsó rész mindig a pásztoré.

Ez a szigorú ültetés- és étkezésrend jellemezte már Atilla udvarát és a hunok rangsorolását is.

Priscos rétor, aki a görög császár követeként járt Atilla udvarában, megfigyelte, hogy milyen szigorú szabályok között folyt le a hun gálalakoma.

Idézzük fel a leírás néhány részletét. A vendéglátás nagy, hosszú teremben történt. A terem falai mentén kis asztalok voltak, körülöttük székek állottak. Egy-egy ilyen asztal mellé négy-öt személy ülhetett. Az asztalsor jobb és bal szárnya középpontjában állt emelvényen Atilla asztala és kerevete. Kissé hátrább egy másik kerevet volt, mindkettőt fehér szalagok ékesítettek. Mikor a követek beléptek, az ajtóban álló pohárnokok boroskupákat nyújtottak át nekik. A kupákból a hun uralkodót köszöntve kellett minden belépőnek innia, ez kötelező szertartás volt. Az emelvényen, Atilla jobbján, a tiszteletbeli főhelyet fővezére, a nyugati kagán *Önögész* foglalta el, vele szemben ült Atilla két fia. Legidősebb apja kerevetén foglalt helyet, de alacsonyabban. Szemét lesütötte, és az egész ünnepség alatt tisztelettudóan viselkedett. A császár követeinek meg kellett elégedniük a másodrangú balszárnnyal, de még itt is eléjük ültettek egy előkelő hun urat. A vendégek drága aranytálakból ettek és aranykupákból ittak, Atilla fakupából ivott és fatányérból evett. Atilla fakupája és fatányérja a Világfa szakrális jelképére utalt.

A jobb és a balszárnnyal különbségét színekkel jelölték. Az előkelő, kivétel nélkül mindig a fehér színnel jelölt jobbszárnny volt. A balszárnny a fekete színt kapta.

Az eredetmondákban azonban a jobb- és balszárnny tudatosan őrzi származásának egységét. Gyakran két testvér szerepel a nép őseként, így például a hunmagyar rokonságot regélő magyar eredetmondában Hunor és Magor.

A lovaskultúrák rendező elve az Istent jelképező égboltváltozás, világosság-sötétség, fehér-fekete jelképrendszerét követte. A fehér színnel jelölt jobbszárnny, *Kök Tengri*, a nappali égen való megnyilvánulási formáját jelképezte, a feketével jelölt balszárnny, pedig *Kara Tengri*, éjszakai égen való megnyilvánulását.

Ez a jelképes felosztás egy vízszintes síkú, kétpólusú tengellyel ábrázolható:

jobbszárnny: fehér	balszárnny: fekete
világosság	sötétség
<i>Kök Tengri világa</i>	<i>Kara Tengri világa</i>
császár, király, kagán, kende, családfő helye	alkirály, horka, gyula,
trónörökös helye	

Ha ezt a tengelyt egy síkba hozzuk a Világfát kifejező égi világ-földi világ-földalatti világ függőleges tengelyével (a Világfa törzsével) akkor megkapjuk a Világfa teljes jelképrendszerének egymást keresztező, egymásba kapcsolódó rendjét. A párhuzamos vonal (vonalak), a Világfa ágát (ágait) jelképezik.

Suma Qian, több mint két évezrede élt kínai történész szerint, az ordoszi hunok a Világfa jobb- és balszárny rendező elve szerint szervezték meg és osztották fel a hatalmas Hun Birodalmat. A Birodalom központi területét foglalta el a *tengrikút*, a főuralkodó. A tengrikút méltóságot Ég Fiának vagy császárnak is lehet fordítani. Etimológiája az Istent jelentő Tengri és a kútat jelentő forrás szóösszetételre épül (isteni bölcsességforrás, vagyis az Ég Fia, a főuralkodó). A tengrikúttól balra (keletre) a Baloldali Bölcskirály uralkodott (általában a tengrikút idősebb öccse) és tőle jobbra a Jobboldali Bölcskirály (általában a tengrikút fiatalabb öccse).

A Világfa rendezőelve tehát rendkívül fontos szerepet játszott az ősvallás lelki, szellemi, társadalmi, természeti, földi értékeinek a rangsorolásában és hierarchiájában.

3. A KAPCSOLATTEREMTŐ TÁLTOS

A hun-magyar ősvallás világszemléletének az alaptörvénye az összhang, a harmónia létrehozása volt az Isten, a szellemek, az ősök, az emberek, állatok, növények, a földi és földöntúli világ között. Ennek az örökös összhangkeresésnek a kifejezője egyrészt a Világfa, másrészt egy különleges képességekkel megáldott nagy tudású ember volt, aki révüléseivel képes volt megteremteni a kapcsolatot a földi és a földöntúli világ között.

Ez a nagy tudású ember a hunok atakámja és a magyarok táltosa, akit a modern néprajzi szóhasználatban általában sámánnak neveznek. A sámán tunguz eredetű szó, magyar jelentése „tudós ember”. A táltos azonban sokkal magasabb szintet jelölt, mint a néprajzkutatók által leírt sámán. Az igazi táltos nem pszichodramát játszik, mint a kutatók által bemutatott sámán, hanem lát, látja az emberi aurát, látja a vizuális síkon kívül eső történéseket (látja például a hegy mögött lejátszódó eseményeket), révülésével kapcsolatot alakít ki a szellemvilággal, emellett gyógyít, és a közössége történetének, hagyományainak, mondáinak, szertartásainak a tudósa. A hun-magyar ősvallásban a táltosképeségű embereket, tudásszintjük szerint rangsorolták. A legmaga-

sabb szinten volt a hun atakám és a magyar táltos, ezután következett a kám, a baksa, a jvas, a füves, a barta, a regélő, és az igric szint.

A lovasműveltségű társadalmi életben a táltosok fontos szerepet játszottak a társadalmi feszültségek enyhítésében, a társadalom békéjét veszélyeztető viszályok orvoslásában, az egyéni és családi lelki bajok, félelmek és szorongások kezelésében és megszüntetésében. Az ősi hit értelmezése szerint, az igazi táltos csak Isten által kiválasztott, különleges révülési képességgel bíró ember lehet, aki a közösség lelki egészségének, lelki egyensúlyának a felelőse és biztosítója.

A táltosgyakorlatú gyógyítások, jóvendelések, áldozati szertartások már több ezer évvel Krisztus születése előtt is léteztek. A közel 4000 éves első kínai írásos emlék egy csontra vésett táltosjóvendölés. Japán kutatók szerint, a hunok őseinek tekintett, az észak-ázsiai lovasműveltségű népek táltosai által közvetített hitvilág és szertartásrendszer döntően befolyásolta a nagy ázsiai vallások kialakulását, a hindu brahmanizmust, a kínai taoizmust, a japán sintót. Az ipari nagyhatalommá vált Koreában a táltoshitvilág még ma is nagy népszerűségnek örvend.

A hun sziklarajzok üzenete

Kr. e. a II. századból a hun-magyar őstörténet kutatás számára rendkívül fontos sziklarajzokat találtak a dél-szibériai Ujbát folyó melletti Kizil Kaya-hegységben. A sziklarajzokon hun táltosábrázolások láthatók: táltosok jelképes madáröltözetben, madárfejdíszben, áldozati ételt készítő táltosok, jellegzetes hun áldozati üstök.

A sziklarajzok szintén bemutatják a hun falu életét, jurttakkal, az estefelé hazatérő állatokkal, és láthatók lovas vitézek teljes fegyverzetben. A sziklarajzok különleges hangsúllyal kiemelik az áldozati üstök és az az áldozati ételek szertartásának a fontosságát. Az ábrázolt áldozati üstök képe tökéletesen megegyezik a hun bronzüstök régészeti leleteivel, amelyeket a régészek nagy mennyiségben találtak mindenütt, ahol a hunok hosszabb ideig éltek, az ordoszi területektől (Belső-Mongólia) a Kárpát-medencéig.

Magyar népmesékbe rejtőzött táltosjelképek, táltostevékenységek

A kereszténység kiméletlenül üldözte az ősvallás táltosait és mindent megtett, hogy a magyar néplélekből kiirtsa a táltoshit jelképes értékeit. A magyar néplélek azonban a népmesék jelképes nyelvezetébe rejtette a táltosok világát. „A fehérló fia” népmese szerkezetének és jelképrendszerének rejtjelezett nyelvezete valójában a táltosbeavatás és a táltosrévülés különböző szintjeit mutatja be. A mese főhőse, a táltos emberfeletti erővel születik lányától (az eredetmondákban a táltosok ősei a leggyakrabban állatok, állatösök). A hős erős ellenfelekkel találkozik, megmérkőzik velük és legyőzi őket. Ezután az elrabolt királylány kiszabadítására indul az alvilágba.

Megmenti a királylányt, legyőzi az alvilág szellemszörnyét. Itt valójában a táltosrévülés leírásáról van szó: a táltos a révülése során megmenti (meggyógyítja) a beteg (elrabolt) lelkét. A hős visszaküldi a királylányt a felvilágba, ő

maga azonban az alvilágban reked. Itt a mese a táltosrévülés veszélyeit mutatja be: a táltos a révülés során lelkileg sérülhet. A hős segítőtje a „nagymadár” (a táltos segédszemléjéről van szó) felrepül vele a felvilágba, de útközben a hős a saját végtagjai levágásával kénytelen etetni a madarat. A mese itt a táltosbeavatás egyik fontos mozzanatára utal: a jövődó táltost a szellemek szétdarabolják és megeszik és így nyeri el a táltosképeséget. A felvilágba érve a „nagymadár” a hős végtagjait visszarakasztja és ettől a hős még nagyobb erőt nyer, vagyis a jövődóbeli táltosnak meg kell szenvednie a táltosképeség elnyeréséért. Végül a hős feleségül veszi a királylányt és ő maga is király lesz. A táltosjelölt elnyerte a beavatottságot és valódi táltos lett belőle. A népmese gyönyörű jelképes nyelvezettel mutatja be a táltosbeavatás lelki drámájának a lefolyását.

4. KÖZÖSSÉGI TUDATALATT, ŐSKÉPEK, AZ ŐSVALLÁS JELKÉPES ÉRTÉKEI ÉS A LÉLEKERŐ

Carl Gustav Jung, a XX. század egyik legnagyobb pszichológusa és jelképku-
tatója szerint, a lelki egészséget a tudat, a személyes tudatalatt és a közösségi (kollektív) tudatalatt közti összhang dönti el. A tudat az akarat ellenőrzése alatt álló gondolatokból és cselekedetekből áll. A személyes tudatalatt, emlékek, élmények, elfojtott vágyak tárháza, a közösségi tudatalatt pedig az ősök több évezredes gondolatainak, cselekedeteinek, hitéletének, ősképeinek, mítoszainak, mondáinak a gyűjtőhelye. Az ősképek (Jung archetípusai) a legősibb alapjelképeket jelentik.

A közösségi tudatalatt ősképekkel teli világa csak a jelképek közvetítésével érheti el a tudatot.

Fontos azonban megkülönböztetni a jelképet a jeltől. A jelnek csak egyetlen egy racionális jelentése van, mint például az útkereszteződést jelző keresztjel közlekedési táblán. A hívő keresztény számára azonban a keresztjelnek ezernyi érzelmi jelentése van, amelyek Jézus Krisztus tanítását, szeretettörvényét és erkölcsi értékrendjét idézik fel a számára. A jelnek tehát csak racionális jelentése van, a jelképnek viszont az érzelmi jelentése a meghatározó, amely lelki erőt és lelki energiát biztosít.

Az ősképekben (ősjelképekben) még nagyobb érzelmi energia van összesűrítve, amelyet azonban csak az ősképek jelentésének a tudatosításával használhatunk fel.

Jung szerint csak az a nép lehet lelkileg erős, amely képes kapcsolatot kialakítani a közösségi tudatalattjában rejtett ősképek érzelmi jelképes értékeivel. Ez azt jelenti, hogy egy életerős nép számára fontos a közösségi tudatalattban rögzített ősi mítoszok, ősképek, vallási értékek ismerete és tisztelete.

A kínai és japán magasfokú szellemi és lelki teljesítőképesség, és a lelki erőt adó nemzettudat megnyilvánulásaiban fontos szerepet játszanak a kínai és japán ősvallás ősképei és jelképes értékei: a kínaiaknál a taoizmus jin-jang jelkép-rendszer, a japánoknál pedig az Amaterasu Omikamihoz, a Napistennőhöz kötődő mítoszok és ősi sintó vallási értékek.

A hun-magyar ősvallás közösségi tudatalattban rejtett ősképeinek, jelképes értékeinek, mítoszainak, mondáinak a megismerése fontos tényezője lehetne a magyarság lelki és szellemi megerősödésének.

5. IRODALOMJEGYZÉK

- BÁRDI László: *Őseink nyomában a Távol-Keleten*, Püski, Budapest 1993.
- CEY-BERT Róbert Gyula: *A Sólyom embere útjai: Paginarum*, Budapest 2001.
- CEY-BERT Róbert Gyula: *Hun-magyar ősvallás*, Paginarum, Budapest 2006.
- CSIHÁK György: *A magyar műveltség gyökereiről*, ZMTE, Budapest 2000.
- DARA Earty: *The religion of Gengis Khan*, OUP, Oxford 1956.
- DEÉR József: *Pogány magyarság, keresztény magyarság*, Holnap, Budapest 1993.
- DIÓSZEGI Vilmos: *Az ősi magyar hitvilág*, Gondolat, Budapest 1978.
- ELIADE Mircea: *Le chamanisme*, Payot, Paris 1978.
- ELIADE Mircea: *Traité d'histoire des religions*, Payot, Paris 1969.
- ÉRDY Miklós: *Hun lovastemetkezések*, Édes Hazánk, Budapest 2001.
- FEHÉR Jenő Mátyás: *Táltosok és bakók*, Turul, New York 1970.
- GÖTZ László: *Keleten kél a nap*, Püski, Budapest 1994.
- HARVA Udo: *Les représentations religieuses des peuples altaïques*, Gallimard, Paris 1955.
- INAN Ahmed: *Tarihe ve bugün Samanizm*, AUP, Ankara 1956.
- IPOLYI Arnold: *Magyar mitológia*, Atheneum, Budapest 1872.
- KASSAI Lajos: *Lovasíjászat*, Dee-sign, Budapest 2001.
- KÁLLAY Ferenc: *A pogány magyarok vallása*, Püski, Budapest 1994.
- KALWEIT Holger: *Shamans, healers and medicine men*, Shambala, London 1992.
- LÁSZLÓ Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete*, Múzsák, Budapest 1988.
- MARCO Polo: *Le livre des merveilles*, Club des éditeurs, Paris 1962.
- MATSUMOTO Hideo: *Marker genes research*, OHP, Osaka 1996.
- ROUX Jean-Paul: *La religion des Turcs et des mongoles*, Payot, Paris 1982.
- STEINBACH Antal: *Civilizációk és vallások*, Cégér, Budapest 1994.
- SUMA Qian: *Records of the Historian*, Columbia University Press, New York 1961.
- SZÁSZ Béla: *A hunok története*, Szabad Tér, Budapest 1994.
- SZIMONIDESZ Lajos: *A világ vallásai*, Dante, Budapest 1928.
- TADZSÜMEN Mahmud: *Tarihi Üngürüş*, Püski, Budapest 1996.
- VÁMBÉRY Ármin: *Dervisruhában Közép-Ázsiában*, Gondolat, Budapest 1966.
- WOODMAN Francis: *The secret history of Mongols*, Harvard UP, London 1990.
- ZSOLNAY Vilmos: *A művészetek eredete*, Magvető, Budapest 1986.